

Miquel Àngel Pradilla (ed.):

Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana.

Textos de Maria J. Cuenca, Joan Costa, Sebastià Bonet,
Miquel À. Pradilla, Mila Segarra, Daniel Casals, Joan Melià, Abelard
Saragossà, Joan Veny i Joan Argenter.

Benicarló: Edicions Alambor, 2001 (Biblioteca Llengua i País; 5),
ISBN 84-931620-6-X, 284 pàgs.

El llibre *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*, editat per Miquel Àngel Pradilla, inclou diversos articles que tracten les complexes interrelacions entre societat, llengua i norma des de diferents perspectives. A continuació en resumirem i, de tant en tant, en comentarem els articles, seguint un ordre diferent del que trobem en el volum: llevat que s'indiqui el contrari de manera explícita, les idees exposa-

Zeitschrift für Katalanistik 16 (2003), 195–250

ISSN 0932-2221

<https://doi.org/10.46586/ZfK.2003.217-227>

des en aquesta recensió resumeixen les idees expressades pels autors del llibre.

L'article de Joan Veny, "Diatopia i llengua estàndard", analitza el paper que els elements dialectals han tingut en el procés de formació de l'estàndard català. Tal com escriu Veny, la llengua estàndard tendeix, per definició, a arraconar elements de les altres varietats. Però el model català és composicional, la qual cosa vol dir que les variants han tingut pes en la codificació. Joan Veny analitza amb detall diverses obres de Pompeu Fabra: en l'*Ensayo de gramática de catalán moderno*, publicada l'any 1891, Fabra parteix del model barceloní, tot i que també emprà esporàdicament la marca diatòpica barcelonina. De vegades, Fabra fa referència a trets propis de Girona, Tarragona i del País Valencià, si bé hi manca la referència a les formes de parlar lleidatanes. També en la *Contribució a la gramática de la lengua catalana* de 1898 Fabra s'orientarà segons el català de Barcelona. La base de la *Gramática de la lengua catalana* de 1912 continuarà essent el barceloní, però Fabra hi tindrà també en compte les varietats d'una certa extensió, dignificades per l'ús literari. Les referències diatòpiques hi seran més nombroses, també apareixerà sovint la marca "barceloní". En relació amb la *Gramática* de 1918, Veny informa sobre com "[...] les formes antigues caigudes en desuetud en el català central, però emprades encara pels escriptors de determinades regions de llengua catalana [...]" (Fabra 1981, setena edició, cap. 99) són cada cop més arraconades, en les edicions d'una obra que vol ser referència normativa. En relació amb la *Gramática* pòstuma, publicada l'any 1956, Veny considera que Fabra va fer marxa enrera en relació amb la selecció, atenuant el rigor de les prohibicions. En altres obres i escrits, Fabra mostrà el seu interès pels dialectes, mostrant-se respectuós per les formes dialectals, sobretot si les confirmava la llengua escrita o literària. Fabra superà la fase monodialectal de l'Avenç i acceptà un criteri composicional, donada la homogeneïtat dels parlars catalans. Tanmateix, el parlar que Fabra coneixia millor era el barceloní i, per ser el de la metròpoli, el tingué especialment en compte a l'hora de normativitzar. En el terreny del lèxic Fabra es mostrà especialment obert. En el *Diccionari General* Fabra inclogué variants fonètiques, morfològiques o lexemàtiques, moltes vegades sense marcar-les, per no sobresaturar el diccionari amb indicacions diverses i per a no estigmatitzar els mots, entre d'altres raons. Els tres criteris més importants que van regir les seves decisions en integrar mots dialectals en el *Diccionari General* van ser: la tradició escrita, el prestigi que pogués tenir l'element dialectal en qüestió i l'eventual suplència d'un castellanisme. Veny també analitza l'obra de Coromines, deixeble de

Fabra i partidari d'un ampli model d'integració, les importants aportacions de Francesc de B. Moll de cara a l'elaboració d'un model estàndard català adaptat a la realitat dialectal balear, l'obra de Sàncis Guarnier, qui contribuirà també a la integració d'elements diatòpics, la *Gramàtica* de Badia i Margarit i finalment, el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, en el qual han estat integrats nombrosos elements diatòpics, a fi d'engrandir el corpus general de la llengua i també per a l'ús de tots els catalans que vulguin usar-los. En general, des de que s'inicia la història de la normativització de la llengua catalana hi ha hagut un esforç per a trobar un equilibri entre la unitat i la varietat.

Com a aspecte a criticar en un article fet certament amb erudició i rigor científics, cal dir que el títol de l'article és poc clarificador, sobretot perquè no diu res de la dimensió històrica que hi inclou l'autor. En llegir "Diatopia i llengua estàndard", el lector espera veure analitzats la problemàtica aplicació dels criteris de correcció en relació amb els elements diatòpics i el frecs que provoca el joc lingüístic de forces centrífugues i centrípètes, qüestions essencials en gairebé totes les llengües naturals. Tal com diu Françoise Gadet: "Nul ne songe à nier l'existence de la variation. Mais reconnaître une vérité ne construit pas la place à lui assigner." (Françoise Gadet: *Le français ordinaire*, París: Colin, 1989, pàg. 26). La vivència de la variació lingüística té lloc des de perspectives molt diverses, d'acord amb l'ideal normativolingüístic que impera a cada societat, i als Països Catalans ja sabem que la qüestió es presenta especialment complicada pel fet que els territoris de parla catalana estan dividits políticament, a la qual cosa s'hi afegeixen postures lingüísticopolítiques força diverses i contradictòries, nascudes al llarg d'una història no menys envitricollada. Un interessant estudi crític de la complexa xarxa d'interrelacions entre diatopia i llengua estàndard en el moment actual als Països Catalans el trobem a l'article de Mila Segarra: "Una llengua plural i rica per a una comunitat lingüística forta i cohesionada", dins: *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*, edició a cura de M. Antònia Cano, Josep Martines, Vicent Martines i Joan J. Ponsoda, Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1998, pàgs. 271–287.

Joan Argenter informa, en el seu article "La *Gramàtica* de l'Institut d'Estudis Catalans", sobre el projecte, en curs d'elaboració, d'una nova *Gramàtica* de l'Institut, adaptada a les necessitats de la moderna societat catalanoparlant. Els criteris seguits intenten compensar la manca d'una política lingüística unitària en l'àrea catalanoparlant. La nova *Gramàtica* pretén establir una normativa que permeti un cert grau de diversitat dins

d'una concepció unitària de la llengua. Vol tenir un valor no només normatiu, ans sobretot descriptiu. La descripció informa sobre la distribució de variants, per exemple. En altres casos, la descripció és complementada amb la prescripció, quan a una variant se li atorga un estatus jeràrquic en relació amb les altres, es restringeix l'àmbit d'ús d'una expressió determinada, etc. La prescripció en termes negatius no sovinteja. La nova *Gramàtica* no contraresta amb el castellà, no se supedita a les influències que marquen altres llengües, atès que els processos d'interferència avui en dia són molt complexos.

En l'article "Les polèmiques entre *lights* i *beavies* i les seves repercussions en l'elaboració dels models lingüístics per als mitjans de comunicació de massa", *Daniel Casals i Martorell* ofereix una panoràmica de l'arribada del català als *media* a partir de l'adveniment de la democràcia. En aquell moment històric sorgiren nombroses discussions sobre la recerca d'un model lingüístic vàlid per a l'ús en els mitjans de comunicació de massa. L'accés del català a la televisió i la represa de la ràdio van trobar un català normatiu poc útil, poc eficaç a nivell comunicatiu. La supeditació al castellà durant el franquisme va fer que molts sectors defensessin un model de català completament allunyat del castellà però amb poca agilitat comunicativa. Fonamentalment, en les discussions es tractava de decidir si el model dels *media* s'havia d'acostar a la llengua parlada o basar-se en el patró literari. S'inicià una polèmica amb gran heterogeneïtat de punts de mira. Un grup de lingüistes joves (Ricard Fité i Ferran Toutain entre altres), alguns dels quals treballaven com a correctors a *L'Avui*, van mostrar la seva disconformitat amb el model de llengua vigent. El principal punt criticat va ser el següent: el català normatiu no tenia registres, de manera que es feien servir sempre les mateixes solucions sense tenir en compte la situació (tant si es tractava d'un programa d'esports com d'una obra de Plató), essent només concebuda una sola manera correcta d'expressar-se. Casals informa sobre les principals obres que van fer-se veu de la polèmica entre el català *light* i el *heavy* (o planer i feixuc), així com sobre les principals personalitats que hi van intervenir. Ara com ara s'ha arribat a un acord satisfactori que estableix una diferenciació de registres, segueix la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans i es basa sobretot en el dialecte central.

Maria Josep Cuenca analitza a fons en "Norma, gramàtica i teoria normativa" la complexa problemàtica de l'ús de *per* i *per a* davant d'infinitiu. L'autora ofereix una anàlisi contrastiva interdialectal entre la llengua parlada i la normativa. Exposa amb detalls les diverses solucions així com les alternatives proposades per diverses personalitats de la lingüística catalana

(Fabra, Coromines, Solà, Badia, etc.); també fa una anàlisi contrastiva d'aquest aspecte sintàctic amb el castellà. Cuenca mostra la complexitat sistemàtica i diasistemàtica d'aquest punt tan problemàtic, així com les dificultats de la normativa de cara a poder determinar normes assimilables pels parlants. Cuenca exposa que la norma hauria de tenir en compte l'ús de la llengua així com els conceptes que provenen de la teoria lingüística, encara que no necessàriament d'una en concret, amb la qual cosa la dificultat de prendre solucions normatives en aquest aspecte de la sintaxi catalana es veuria alleugerida, escriu la investigadora. En la seva opinió, caldria també tenir en compte el contrast amb altres llengües, sobretot amb les llengües més pròximes.

En l'article de Cuenca hi trobem alguns aspectes problemàtics que criticarem a continuació i també al final de la ressenya. Encara que l'anàlisi de l'ús de *per* i *per a* davant d'infinitiu s'entén com l'objectiu principal de l'article i n'ocupa més de la meitat, el títol no indica res al respecte. La introducció teòrica, relativament llarga, planteja, al seu torn, més d'un interrogant. En primer lloc, queda bastant deslligada de les elucidacions sobre l'ús de *per* i *per a* davant d'infinitiu. Però, a més, l'exposició teòrica de Cuenca és poc clarificadora. En relació amb la definició del que és la norma objectiva, una "[...] abstracció de l'ús que fem els parlants d'una llengua –una mena de 'llengua popular interdialectal'– [...]", hi ha certament moltes més maneres de definir-la, però aquesta presentada per Cuenca no pot ser menys productiva per a la investigació lingüística. També trobem equiparacions terminològiques erradívols. El fet de comparar diferents perspectives terminològiques comporta contradiccions i malentesos: Cuenca posa en un mateix nivell la gramàtica descriptiva i la parla (en contraposició a la gramàtica predictiva i la llengua), cosa que implica tot una sèrie de malentesos de la terminologia emprada per Saussure. També aquí trobem en la literatura especialitzada maneres molt més senzilles i adients de definir aquests termes. En l'àmbit del lèxic, Cuenca situa la gramàtica normativa com a corresponent a la terminologia (en contraposició a la gramàtica descriptiva i la lexicografia d'una banda i a la gramàtica predictiva i la lexicologia d'una altra), comparació absurda, donat que la terminologia és el resultat d'un procés de selecció però només dins l'àmbit dels llenguatges especialitzats. Més d'una vegada trobem frases de l'estil: „És molt difícil que una gramàtica sigui purament normativa, és a dir, que prescindixi totalment de la descripció [...]“ (pàg. 22), quan tots sabem que la gramàtica d'una llengua natural inclou per definició una descripció de la llengua encara que tingui objectius normatius i de vegades s'allunyi del mo-

del més popular per atansar-se al més estilitzat o institucionalitzat. En un altre lloc, Cuenca exposa categòricament que la correcció gramatical no és un fet espontani, tot i que en totes o gairebé totes les comunitats lingüístiques han aflorat criteris de correcció: a tot arreu sorgeix una mena d'opinió pública sobre la manera de parlar dels usuaris.

En l'article "El corpus prescriptiu de la llengua catalana", *Sebastià Bonet* enumera i comenta els textos que han formulat versions més o menys autoritzades i més o menys completes i coherents de la normativa vigent. Com a límit anterior Benet presenta el *Ensayo de gramática de catalán moderno* de Pompeu Fabra, publicat el 1891. El límit posterior escollit és la mort del dictador, moment en què s'inicia una nova etapa en la que preponderen aspectes de la normalització sobre els de la normativització, escriu Bonet (pàg. 60) –argument, cal dir, no gaire convincent, donat que la normalització de la llengua amb l'adveniment de la democràcia va anar estretament lligada amb aspectes de la codificació del català, tal com ens ha mostrat l'article de Daniel Casals i Martorell–. L'*Ensayo de gramática de catalán moderno* (1891) té una dimensió clarament prescriptiva, donat que Fabra ja ha depurat el que considera interferència. Sobretot en el camp de la sintaxi, l'*Ensayo* posa les bases d'una sintaxi prescriptiva. En la *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana* (1989), la maduresa i superioritat dels plantejaments fabrians es manifesten en alguns aspectes com ara el tracte sistemàtic de les irregularitats, el tipus d'argumentació, també en justificar l'opció a favor del dialecte central, etc. En la *Gramàtica de la llengua catalana* (1912) es fa palès el propòsit normativitzador de Fabra, que es manifestarà amb la oposició gràfica 'lletra gran *versus* lletra menuda'. Els objectius de l'obra eren depurar i modernitzar. La sintaxi és essencialment diferencial, de manera que Fabra omet tot el que el català i el castellà tenen en comú, fet comprensible i lamentable alhora, que ha fet dependre els coneixements de la gramàtica catalana de la castellana durant les dècades posteriors fins els nostres dies, fenomen que Sebastià Bonet denomina –més o menys encertadament– "diglòssia gramatical". La *Gramàtica de la llengua catalana* de Rovira i Virgili (1916) tingué una funció eminentment prescriptiva. La *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (1918), la "de l'Institut", serà, sobretot a partir de la 7a edició, una obra de referència normativa primordial. Bonet també esmenta i comenta l'obra *El català i el castellà comparats* de C. A. Jordana (1933) i l'edició Barcino de les *Converses filològiques* (1954–1956) de Pompeu Fabra: Les converses constitueixen una part molt important del corpus prescriptiu. A més, l'edició Barcino va possibilitar l'ampliació d'horitzons del

fabrisme. L'article de Sebastià Bonet constitueix una breu però aclaridora història del corpus prescriptiu del català.

En l'article "El valencià dins el català comú contemporani: una aproximació", *Abelard Saragossà* informa sobre aspectes relacionats amb el model de llengua vigent al País Valencià i amb la seva configuració, contrastant-los amb les directrius de la normativa fabriana i de l'Institut. Presenta una visió general de la normativa lingüística des de la Renaixença. Remarca que entre els encerts de la normativa catalana destaquen la composicionalitat i el polimorfisme, aspectes que han fomentat el respecte per la manera d'expressar-se en llocs diferents. Com a factor negatiu de la normativa catalana actual Saragossà critica la conjugació verbal. Segons el seu parer va ser Fabra, no gaire versat en els parlars balears i valencians, qui va propiciar el trencament verbal en la llengua comuna, tenint en compte que la conjugació verbal era essencialment unitària en l'època de la Renaixença. Els lingüistes valencians consideren que, en general, el valencià ha influït poc en la configuració del català comú o estàndard, amb la qual cosa s'ha constituït un cert perill d'automarginació lingüística dels valencians. De la situació resultant se'n deriva que cal fomentar i tractar al mateix nivell normatiu les formes valencianes i balears.

Joan Melià exposa en l'article "El model de llengua a les Illes Balears i Pitiüses" que la preocupació per un model de llengua no és un tema nou a les Balears, encara que alguns ho vulguin veure així. Melià enumera les nombroses personalitats que des de les Balears han contribuït a la normativització de la llengua catalana comuna, començant per Ramon Llull. La normativa actual ha rebut les idees de Antoni M. Alcover (1862–1932) i del seu deixeble Francesc de B. Moll. La contribució de tan insignes personalitats i de importants institucions culturals i universitàries ha contribuït a rebatre tots els intents de crear moviments secessionistes a les Balears, els quals es basen sobre prejudicis sense fonaments. L'accés de grans masses a l'educació escolar i als mitjans de comunicació ha fet que amplis sectors de la població s'hagin integrat des de fa relativament poc temps en aquestes discussions. La confusió al voltant del nom i de la identitat de la llengua mostra que encara hi ha un bon camí a recórrer. Melià remarca tanmateix que la norma vigent no resolt molts aspectes que afecten la llengua de les Illes. En la seva opinió, cal fer concessions a la diversitat sense que siguin excessives, cosa que tampoc és necessària, donat el caire unitari de la llengua catalana.

L'article "Les polèmiques lingüístiques prefabrianes" de *Mila Segarra* s'inicia amb l'any 1859, quan s'instauren els Jocs Florals de Barcelona.

Aquest fet representà una fita important en la recuperació de la llengua catalana: arran d'aquests certàmens s'anà creant una literatura moderna en català, i d'aquesta manera contribuïren a la codificació de la llengua. Segarra es pregunta per què, tot i que ja en la Renaixença es van donar les condicions necessàries per a una fixació de la llengua, aquesta no va ser possible fins l'època de Fabra. Segarra analitza els problemes i les confrontacions ideològiques que sorgiren arran de concepcions diferents, de vegades antagòniques, no solament sobre la llengua literària sinó també sobre el fet literari, entre els partidaris del català acadèmic de tradició moderna (A. de Bofarull), els partidaris del català acadèmic de tradició antiga (J. Taronj i T. Forteza) i els partidaris del català "que ara es parla". Bofarull rebutjava la idea de la Decadència, recollint la tradició fins a 1714; Taronj i Forteza no acceptaven la tradició literària recent, consideraven que la literatura dels segles XVI i XVII era decadent i castellanitzada, i volien recuperar el català medieval, en base a una unió d'elements antics i elements castissos no urbans encara vius. Esclata (sobretot entre 1862 i 1875) un debat sobre la configuració que havia de tenir el català literari. Tradicionalistes i arcaïstes veïen una diferència essencial entre llengua escrita i llengua parlada, entenent aquests paràmetres com dues realitats oposades que calia mantenir així. Però mentre que els tradicionalistes no volien cap influència mútua entre llengua parlada i llengua escrita, els arcaïstes creïen que la llengua escrita arribaria a influir sobre la parlada, prefigurant amb això les idees lingüístiques dels lingüistes de Praga i de Pompeu Fabra. Milà i Fontanals proposava superar aquestes discussions creant dos llenguatges literaris, un unitari i culte, i un altre particular i variable. Forteza, encertadament, declarava que el llenguatge literari necessitava la variació, perquè la literatura havia de poder expressar-ho tot. Mila Segarra exposa les conseqüències d'aquests plantejaments tan dispars en relació amb la unitat de la llengua de catalans, valencians i balears. L'autora presenta també les diferents solucions ortogràfiques que van defensar els dos corrents del català acadèmic. L'article és altament interessant i està molt ben redactat.

Joan Costa ofereix a "Norma i procés d'estandardització" una reflexió sobre els factors que van condicionar la codificació del català actual i sobre la seva implantació. Com a marc teòric fa servir el model d'estandardització d'Einar Haugen. També es basa en idees teòriques de Coseriu i de diferents corrents de les ciències del llenguatge. Costa enumera les hipòtesis de partida de la codificació fabriana: per exemple, la idea que el tipus d'estandardització depèn dels objectius polítics, o la idea que les varietats han d'enriquir la llengua comuna. Com a bases epistemològiques de la

codificació fabriana, Joan Costa presenta, entre d'altres aspectes, l'avaluació de la realitat i la relativa viabilitat de determinades propostes. L'autor exposa igualment quines obres de Fabra han determinat la codificació. En una reflexió sobre la vigència de la codificació fabriana, l'autor escriu sobre la necessitat i la importància que tots els parlants s'identifiquin amb la majoria de les decisions normatives. L'autor critica, a més, el fet que la codificació fabriana només hagi tingut en compte les interferències de l'espanyol: caldria analitzar també les influències del francès, del italià i del sard i de l'anglès, en opinió de Joan Costa.

Passem finalment a l'article de *Miquel Àngel Pradilla*, "La norma ortològica de la llengua catalana: establiment i discussió". En la introducció teòrica que vol propiciar una interacció fluïda entre els conceptes de norma, gramàtica i teoria lingüística trobem de nou les formulacions de Coseriu (referents a la terna *sistema, norma i parla*) enfront a la proposta saussureana (*llengua i parla*). La norma, que és definida com "[...] [un] sistema de realitzacions concretes determinat socialment i culturalment" (pàg. 84), se situa en un lloc intermedi entre la llengua i la parla. Pradilla presenta perspectives de diverses teories gramaticals: de la lingüística estructural, de la lingüística generativotransformacional i de la lingüística textual. Novament sorgeix el concepte de norma objectiva, definit com a "[...] una abstracció de l'ús que en fan els parlants d'una llengua" (pàg. 84), i ho repetim: considerem que aquesta definició, tal com la plantegen Cuenca i Pradilla, és poc aclaridora i força infructuosa. Corresponent a la distinció entre norma prescriptiva i norma objectiva –qüestionable tal com és presentada en aquest llibre– i encara que ambdós termes siguin sovint emprats sinonímicament, Pradilla estableix una distinció entre ortoèpia (= prescripció) i ortologia (= mediatització pels agents socials). En relació amb l'ortoèpia en la normativització de la llengua catalana, Pradilla escriu que Fabra no es va ocupar de fixar-ne una norma, encara que n'era conscient de la importància, tal com es desprèn de nombrosos escrits. De fet, Fabra concep l'ortografia i l'ortoèpia com dues cares de la mateixa moneda, supeditant la segona a la primera, així ho escriu Pradilla encertadament. L'autor tracta també aspectes de la variant ortològica en els mitjans de comunicació i remarca la importància de la Comissió de Normalització Lingüística, creada en 1985, de cara a l'establiment de directrius orientadores. Però les propostes de la Comissió són encara rígides, tal com han mostrat estudis fets al respecte, escriu l'autor. La *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans també proposa solucions fonètiques massa rígides i, en generals, insuficients. Cal donar cabuda a la variació

geogràfica i de registres. Pradilla considera que la fixació d'una pronunciació per a la llengua catalana és un dels reptes que l'Institut d'Estudis Catalans ha de gestionar sense més dilació. Les dissonàncies entre la norma prescriptiva i la norma objectiva generen una manca d'identificació en una part dels usuaris, escriu Pradilla. En general, es tracta d'un article força interessant, en el qual només hi critiquem la manca de simplicitat i de productivitat en les definicions relacionades amb la norma lingüística.

En general, cal criticar, en alguns dels articles, confusions importants sorgides entorn del concepte de norma, sobretot tenint en compte que es tracta d'un concepte central en el llibre d'acord amb el títol. Pradilla escriu que l'ambigüïtat del terme de norma “[...] és una clamorosa anomalia que contradiu la univocitat que ha de presidir la caracterització terminològica en els llenguatges d'especialitat” (pàg. 83), idea que molt probablement ha manllevat de Luis Fernando Lara, a qui Pradilla cita, com a editor que és del llibre, en les primeres pàgines del volum. Qui hagi llegit Lara sabrà que l'investigador mexicà també considera negativa la ambigüïtat terminològica que comporta el concepte de norma i proposa que en la ciència lingüística s'empri aquest terme únicament y exclusiva en el sentit de model: “Al definir la norma en el sentido de ‘modelo’ no solamente selecciono una de las varias acepciones que tiene el término en la lengua natural, sino que también hago presente mi actitud contradictoria a la aplicación de la palabra *norma* en todo estudio descriptivo de las realizaciones más comunes (más “normales”) de un sistema en una comunidad, como suele ocurrir en el campo de la lingüística románico-hispánica. [...] [Creo] que un término lingüístico no debería continuar siendo tan ambiguo como lo es en las lenguas naturales [...]. Así que deseo proponer que norma solamente tenga el sentido de modelo [...]” (Luis Fernando Lara: *El concepto de norma en lingüística*, Mèxic: El Colegio de México, 1976, pàg. 111). Però si reduïm el concepte de norma al sentit de model, neguem una part essencial de la complexitat comunicativa real, la qual, com tota realitat i com tot coneixement d'aquesta, és indiscutiblement profitosa per a la ciència. Si el concepte de norma és ambigu és perquè el món de les normes té una essència ambigua, essent l'ambigüïtat conceptual el millor exponent de l'ambigüïtat real. A més, tampoc el concepte de model queda lliure d'ambi-valències, donat que no només la norma institucionalitzada serveix de model als parlants, els quals, en el seu quefer quotidià, empren com a model els usos que imperen en el seu entorn. La norma, així com tots els conceptes relacionats amb aquest fet social, no és un fenomen estàtic, sinó dinàmic, i seria un despropòsit ben greu per a la ciència escapar aquest dinamisme que li és

propri amb la finalitat inadmissible de voler fer encaixar una realitat molt complexa amb unes teories insuficients. En general, i en relació amb la part teòrica que fa referència al concepte de norma, en els diversos articles del volum de Pradilla que tracten el tema hi trobem a manca els autors alemanys que han analitzat de manera aclaridora la problemàtica que es genera entorn d'un concepte tan fonamental, no només en la lingüística sinó també en les ciències socials, per ser el tema de la norma tan ampli per si mateix. Noms imprescindibles com els de Brigitte Schlieben-Lange o de Klaus Gloy brillen per la seva absència. És clar que les barreres de l'idioma són òbvies, però hi ha obres de Schlieben-Lange traduïdes a altres llengües, i en castellà comptem amb l'excel·lent article de Francisco José Zamora Salamanca (1985): "Sobre el concepto de norma lingüística" (dins: *Anuario de Lingüística Hispánica* 1, Valladolid: Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Valladolid, pàgs. 227–249), estudi que resumeix les teories més significatives en aquest camp. Tot i aquest aspecte criticable, cal valorar positivament el llibre de Pradilla per aquest mateix motiu, en el sentit que ofereix una visió global dels problemes i interrogants que viu la societat catalana en relació amb la llengua.

Aina Torrent-Lenzen (Köln)